

ATATÜRK VE HARF DEVRİMİ

AYŞE AKTAŞ*

GİRİŞ

Dil filolojik anlamı ile toplumlarda insanlar arası ve nesiller arası anlaşmayı sağlayan bir iletişim aracıdır. Genel anlamda, anlaşma aracı olmasının yanı sıra "millet"i bütünleştiren kültür öğelerinden birisidir. Kültür ise, bir milletin tarih boyunca çeşitli siyasî, sosyal, ekonomik vb. alanlarda atalarından aldığı maddî-manevî miras ve aynı zamanda bir milletin oluşmasını sağlayan, fertlerini bir araya getiren sosyal akrabalık bağlarıdır. Bu bağlardan en önemlisi ve birincisi şüphesiz dil müessesesidir. Çünkü kültür öğelerini nesilden nesile aktaran araç dildir ve tarihî devrelerin, ulusal hayatın bir aynası durumundadır.

Atatürk; milletin meydana gelmesindeki dilin rolünü, "millet, dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasî ve iç-timâî heyettir"¹ sözleriyle belirtmiş, Türk milleti üzerindeki Türk dilinin yerini ise 1931 yılında Afet İnan'a dikte ettirdiği *Vatandaş İçin Medenî Bilgiler* kitabının yedi ve sekizinci sayfalarında şöyle açıklamıştır:

"Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel ve en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk dilini çok sever ve yükseltmek için çalışır. Bir de Türk dili Türk milleti için mu-kaddes bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz badire-ler içinde ahlâkını, ânânelerini, hatıralarını, menfaatlerini cihâsıl bu-gün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olundu-ğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir."²

Milletler tarih boyunca görüldüğü gibi dillerini yaşattıkları sürece millet olma özelliklerini yitirmemişlerdir. Reşit Rahmeti Arat'ın belirttiği gibi³ insanlık tarihinde dilini kaybeden millet aruk yoktur, yaşamıyordur. Dilden

* Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Öğretim Görevlisi.

¹ Afet İnan, "Milliyetin Temeli Olan Dil Birliği", *Atatürk'e Saygı*, TDK, 1969, s. 56.

² A.g.m., s. 57.

³ Reşit Rahmeti Arat, "Dil Tabii Bir Varlıktır", *Türk Kültürü*, S. 158, Aralık 1975, s. 70.

başka kültür öğelerini tarihleri içinde değiştiren milletler bugün için mevcuttur. Nitekim din değişikliği (tarih boyunca Türk milletinin dinlerini değiştirdiği gibi) medenileşme gereği olarak sosyal hayatlarında meydana gelen değişiklikler, ekonomi sistemlerindeki değişiklikler, siyasi yapılarındaki değişiklikler, kılık kıyafetten günlük hayatta kullanılan araç ve gereçlere kadar bütün değişiklikler hiçbir milletin benliğini bozmamış, yıkıcı rol oynamamıştır. Dilin diğer bütün kültür unsurlarını birleştirerek milletin bir bütün haline gelmesindeki rolü şüphesiz önde gelen millilik vasfıdır. Bir dilin milli olabilmesi için de öncelikle o dilin millet tarafından kullanılır ve anlaşılır olması gerekmektedir. Dilin millilik yönünü belirten şu sözler bu açıdan dikkat çekicidir:

"Ordusunu kaybeden millet tehlikededir, istiklâlini kaybeden millet felâkete düşmüştür. Dilini kaybeden millet yokolmuş demektir".⁴

Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulduğu zaman henüz yazı dili hayli ağır ve halk tarafından anlaşılmaz durumdaydı. Yani, Zeynep Korkmaz'ın deyişiyle "Cumhuriyet devrine girildiğinde daha dilimizin Türkçeleşme yolunda katedeceği epey mesafe vardı".⁵ Bu durumda milli dilin kullanılmasının gerekliliğini duyan M. Kemal, 22.11 1924 tarihinde Samsun'da öğretmenlerle yaptığı konuşmasında;

"Efendiler, millî terbiyenin ne demek olduğunu bilmekte artık bir günâ teşevvüş kalmamalıdır. Bir de millî terbiye esas olduktan sonra onun lisanını, usulünü, vasıtalarını da millî yapmak zaruretî gayri kabili münakaşadır".⁶

sözleriyle konunun önemini belirtmiştir.

Her konuda olduğu gibi Atatürk milli dili yaratmak için de önderlik etmiş, 1928 yılında Harf İnkılabı ile başlattığı bu gelişmeye, 12 Temmuz 1932 tarihinde *Türk Dili Tetkik Cemiyeti*'nin⁷ kurulmasını sağlamakla bir yön

⁴ Adı geçen sözü N. Atsız'ın "Türk Dili" adlı makalesinden almamıza karşılık, kime ait olduğu tartışılabilir bir konudur. Benzer sözlerin pek çok kimse tarafından kullanılmasına rağmen aynen kullanım kimden kaynaklandığını tespit edememiş durumdayız. Atsız, "Türk Dili", *Orhun*, 1/2, 5. Birinci Kanun 1933, s. 25.

⁵ Zeynep Korkmaz, "Atatürk ve Dilimiz", *Türk Kültürü*, S. 217, Kasım-Aralık 1980, s. 20.

⁶ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.II, (Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yay: 1. 3. baskı), Ankara 1981, s. 198.

⁷ "Türk Dili Tetkik Cemiyeti" adıyla kurulan kurum daha sonra "Türk Dil Kurumu" adını almıştır.

vermiş oluyordu. Atatürk'e gelinceye kadar dilde sadeleştirme ve harflerin ıslâh edilmesi konularında yaklaşık bir yüzyıl süren bir dönem boyunca sürekli çalışmalar görülmüştür. Bu çalışmalar Tanzimat döneminden bu yana devam etmiş, nihayet Atatürk'ün takip ettiği metot ile konu noktalanma derecesine gelmiştir. 1928 yılında Atatürk'ün Latin harflerinin kabul edilmesi için yapılan çalışmalarla yakından ilgilenmesi ve "bu ya üç ayda olur, ya hiç olmaz"⁸ diyerek inkılâbın kısa bir zamanda tamamlanmasını sağlaması birden bire ortaya çıkmış bir konu değildir.

1928 yılına gelinceye kadar olan gelişmeleri kısaca gözden geçirmek şüphesiz konunun tarihi akışı içinde sağlıklı bir değerlendirme yapılabilmesi için gereklidir. Bunun için, Cumhuriyet öncesi gelişmeleri, "Dilde Sadeleşme" ve "Alfabe Konusunda Islah Çalışmaları" olarak kısaca özetlemek uygun olacaktır.

A- CUMHURİYET ÖNCESİ DİLDE SADELEŞTİRME ÇALIŞMALARI

Anadolu'da, Selçuklular, Anadolu Beylikleri ve Osmanlılar dönemi olmak üzere üç safhada gelişen yazı dilimiz XV.yy.'ın ikinci yarısından sonra, Arapça ve Farsça kelimelerin çoğunlukta olduğu karma bir dil halini almıştır. Konuşulmayan, sadece yazıda kullanılan bu dil, yazı dilinde oldukça geliştirilmiş, âdeta kelimelerle zekâ oyunları yapılır olmuştur. Tanzimat döneminden önce, "Osmanlı İmparatorluğu ırklar, milletler, dinler, kültürler toplamı bir imparatorluk olduğundan, Türk dili ancak reaya dili olarak⁹ kalmıştır. Türkçenin çok az yer aldığı bu dile; Osmanlı ülkesinde olması ve siyasi birliği kurmak amacıyla ortaya atılan "Millet-i Osmanî" deyiminin etkilemesiyle Tanzimatçılar "Osmanlıca" adını vermişlerdir.¹⁰ XVI.yy.'dan itibaren Türkçeye karşı galip gelen Arapça ve Farsça, ebedî dile tamamen hakim olmuştur. Öyle ki Bâki'nin Sultan Süleyman için yazdığı mersiyesinin;

Ey pây-ı bend-i dâm-geh-i kayd-namûneng
Tâ key hevâ-yi meşgale-i dehr-i bî direng"¹¹

beyünde olduğu gibi yazı dili, bir tek Türkçe kelimenin dahi kullanılmadığı bir hale gelmiştir. Türkçenin tabii gelişmesini engelleyen bu tutum, Med-

⁸ Falih Rıfkı Atay, *Çankaya*, İstanbul 1980, s. 440.

⁹ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul 1978, s. 249.

¹⁰ Ağâh Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleştirme Evreleri*, TDK, 3. baskı, Ankara 1972, s. 11.

¹¹ *A.g.e.*, s. 13.

rese, Enderun ve tasavvuf çevrelerinin dini etkisiyle Arapça, edebiyat çevrelerinin de Acem edebiyatının tesiriyle Farsça kullanmaları sonucunu doğurmuştur.

"Osmanlıca" denilen bu karma dil, edebî yazı dilinde, nesir dilinde, bilim dilinde yaygınlaştıkça, bu durumdan şikayetler başlamış¹², Osmanlıların batıya açılmasından sonra da artmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmeye başlamasıyla, 18.yy.dan itibaren devlet işlerinde bozulan düzeni yeniden kurmak ve düşünce hayatında batıya dönerek yeni uygarlığın gidişine ayak uydurmak amacıyla birtakım ıslahat hareketlerine başlanılmıştır. Islahat hareketlerinin, Tanzimat döneminde yeni bir düzenlemesi yapılarak batıya açılmamızla birlikte sosyal hayatımızda da yeni bir devir açılmıştır. 1839 yılından sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı ile olan kültürel münasebetlerinin artmasından siyasi ilişkilerin gelişmesi büyük bir rol oynamıştır. Bunun tesiri siyaset alanında olduğu gibi edebiyat alanında da önemli gelişmelere vesile olmuş, "Osmanlıca"ya karşı tepkileri de beraberinde getirmiştir. Tanzimatla birlikte batıya açılan Türk edebiyatçıları, 1860 yılına kadar bir tanıma dönemi geçirmiş, ondan sonra Batı edebiyatına yönelik eserler verebilecek seviyeye ulaşmıştır.¹³ Bu tarihten sonra Tanzimat edebiyatı¹⁴ gayesine ve yeni hüviyetine uygun bir ifade vasıtası, yani yeni bir dil ve üslup aramak ihtiyacını duymuştur. Bu ihtiyaç sebebiyle Tanzimat dönemi yazarları dil konusunu, bilinçli bir şekilde ele almışlardır. Ağırlaşan dile karşı sade bir dilin kullanılmasını istemişler ve teklifler de bulunmuşlardır. Şinasi, Muallim Naci, Ahmet Cevdet Paşa ve Ahmet Mithat Efendi gibi aydınlar yazı dilinin anlaşılır bir durumda olmayışından yakılarak yazı dilinin sadeleşmesine öncülük etmişlerdir.¹⁵ Bu dönem aydınlarının fikirleri, batıya yönelen Osmanlı devletinin düşünce hayatında ilerleyebilmesi ve gelişmesi, millî bir eğitimin uygulanması ile gerçekleşebilir noktasındadır. Bunun için de "anlamı söyleyişe kurban etmeyen sade bir dilin kullanılması" gerekmekteydi. Halkın okuması gereken gazete-dergi gibi yayınlarda sade bir dilin kullanılmasını isteyen bu şair ve edipler, yazı dili ile konuşma dili arasındaki korkunç uçurumu kaldırmak istemişler ancak kısmî bir düzeltmeden ileriye gidememiş-

¹² Osmanlıların batıya açılmasından önce bu dile karşı olan memnuniyetsizlikler hakkında, geniş bilgi için bkz. A.S. Levend, *a.g.e.*, s. 76-79.

¹³ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, (1860-1923), 4. baskı, s. 11.

¹⁴ Tanzimat edebiyatı edebî tasuife göre 1860-1896 yılları arası kabul edilmektedir. Geniş bilgi için bkz. K. Akyüz, *a.g.e.*, s. 12.

¹⁵ Zeynep Korkmaz, *Cumhuriyet Döneminde Türk Dili*, Ankara 1974, s. 29.

lerdir. Nitekim Namık Kemal, Abdülhâk Hâmid, Rezaizade Ekrem, Ziya Paşa gibi aydınların dil ve üslupları "âli üslûp" adı verilen, ağır dilden kurtulmamıştır. Namık Kemal yazılarında, anlaşılmayacak derecede ağırlaşan dilden yakınıken bu düşünceleri teoriden ibaret kalmış, uygulamaya konmamıştır.

Tanzimat dönemi aydınlarından "Osmanlıca"ya karşı ilk tepkinin gelmesiyle beraber, kullanılan alfabenin yetersiz ve kullanışsız olduğu fikirleri de ortaya çıkmıştır. İmlâ ve alfabe konularına da eğilen bu dönem şair ve yazarları, "alfabenin ıslah edilmesi" konusu üzerinde de durmuşlardır. Tanzimat döneminde tohumları atılan dil ve alfabe konuları, müteakip edebiyat dönemlerinde de en çok ele alınan konulardan birisi olmuştur. Çağın milliyetler dönemi olmaya başlamasıyla birlikte toplumumuzda da bir "milliyet" şuuru uyanmış bunun akisleri olarak dilde de "Türkçe" kullanma veya sadeleşme hareketleri hızlanmıştır. Dildeki sadeleşme akımına etkili olan bir başka hareket de Osmanlı devleti dışındaki gelişmelerdir. Bunlar ülke dışında Türkoloji ile ilgili çalışmaların önem kazanması yanında diğer Türk kültür merkezlerinde meydana gelen "Sadeleşme ve Türkçenin Islahı" gibi akımlardır.¹⁶

Bütün Türk dünyasında anlaşılabilir, ortak bir yazı dilinin kullanılması ve dilde birlik sağlanabilmesi için ilk denemeyi, İsmail Gaspıralı, 1883 yılında, Kırım'ın Bahçesaray şehrinde çıkardığı "Tercüman" gazetesi ile gerçekleştirmiştir.¹⁷ Bütün Türk dünyasının boylarına seslenen, aralıksız 33 yıl yayınlanan bu gazetenin "Dilde, Fikirde, İşde Birlik" düsturuna uygun olarak kullanıldığı dil, İstanbul Türkçesine çok yakın, Türkistan, Başkurdistan ve Kırgız yaylalarında bile okunup anlaşılan bir dildir.¹⁸

Bu gelişmelerin yanında, dünya dillerinin tasnifinin yapılması ve tasnif için de Ural-Altay veya Turan dillerinin yerinin belirlenmesi için yapılan çalışmaların yoğunluk kazanması¹⁹, Türk dili üzerine yapılacak çalışmalara olumlu katkılarda bulunmuştur.

Osmanlıcanın etkisinden kurtularak, Türk dilinin ön plana geçmesini sağlayacak olan sadeleştirme çalışmaları, bir nebze de olsa Tanzimat döneminde başlamış iken Servet-i Fünun²⁰ döneminde bırakılmış, ağıdalı dil tek-

¹⁶ Ahmet Temir, *Milliyet Ülküsü İçinde Bilim ve Eğitim*, Ankara 1961, s. 24.

¹⁷ Cafer Seydahmet (Kırım), *Kırımlı, Gaspıralı İsmail Bey*, İstanbul 1934, s. 73-74.

¹⁸ Abdülkadir İnan, "Dış Türklere Kırk Yıl Önceki Yazı Dili Meselesi", *Türk Dili Belleten*, TDK, seri III, S. 12-13, Ocak-Aralık 1948, s.8.

¹⁹ David Kushner, *Türk Milliyetçiliğinin Doğusu*, (1876-1908), İstanbul 1979, s. 94.

²⁰ Servet-i Fünun dönemi, edebî tasnife göre 1896-1901 yılları arasıdır.

rar rağbet edilir bir duruma gelmiştir. Bu dönemde Tefvik Fikret, Halit Ziya, Hüseyin Cahit ve Ahmet Hikmet gibi şair ve yazarların dilleri, son derece ağır ve süslüdür. Onların bu tutumu büyük tepkilere ve tenkitlere yol açmıştır. Ahmet Mithat, Şemseddin Sami, Necip Asım, Ahmet Rasim, Mehmet Celâl, Tepedelenlizâde, Kamil ve İbni Rifat Samih gibi şâhıslar dilin sadeleştirilmesi için çalışmışlardır. Bunlar tarafından teklif edilen çareler ise, İstanbul söyleyişini esas alan bir yazı dilinin kullanılması, tamlamalardan vazgeçilmesi, Türkçe karşılığı olan yabancı kelimelerin atılması, dilin anlatım gücüne ve milli zevke ters düşen süslü anlatımın bırakılmasıdır.

Servet-i Fünun döneminin sadeleşme çabaları, II. Meşrutiyet'in ilanı ile ortaya çıkan siyasî ortamın tesiriyle hızlanmış, ayrıca milli şuurun yayılmak istenmesiyle de Türkçe kullanma taraftarları çoğalmıştır. Türk Derneği'nin 1909'dan sonra çıkarmaya başladığı "Türk Derneği" adlı dergide ve "Genç Kalemler" in "Yeni Lisan" adı altında toplanan yayınlarında, dönemin sadeleştirme taraftarları dilde İstanbul ağzının kullanılmasını istemişlerdir. Türk- lük bilincinin işlenmesi yavaş yavaş dilde de tesirini gösterirken Süleyman Nazif, Cenap Şehabettin gibi yazarlar, Osmanlıca tamlamaların kaldırılmasını istememekte, "mefkûre-i milliye" amacıyla doğan "Yeni Lisan" akımını ciddiye almamaktadırlar. Bunlara karşılık yeni lisancılar daha gür seslerini duyurarak milli bir dilin yaratılması ve kullanılması gerekliliğini yaymışlardır. Yeni lisan akımını destekleyen, Ziya Gökalp de Osmanlıca'yı hiç yokmuş gibi kabul ederek İstanbul ağzını esas almıştır. Böylece milli bir dilin yaratılabileceğini söylemiştir. Türkçe karşılıkları olan Arapça ve Farsça kelimelerin yerine Türkçeleri kullanmanın doğru olacağını, bunun yanında Türkçeleri olmayan, dilimize uyum sağlayan Arapça ve Farsça kelimelerin de kullanılmasının gerektiğini savunmuştur.²¹

Türk Derneği'nin çalışmaları, Genç Kalemlerin Yeni Lisan teşebbüsleri ve II.Meşrutiyet yıllarının özelliği olan Türk- lük bilincinin işlenmesi, sadeleşme ve Türkçeleşme konusunun canlı kalmasını sağlamış, Cumhuriyet yıllarına kadar getirmiştir. Ayrıca 1908'li yıllarda Rusyalı Müslüman Türklerin arasında dil meselesinin, milli bir mesele haline gelmesi ve gazetelerde de bu fikirlerin tartışılmaya başlanması dil konusuna hayli mesafe kazandırmıştır.

²¹ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Hazırlayan M. Kaplan, 1. baskı, İstanbul 1976, s. 130-132.

Tanzimat döneminde "Dilde Sadeleşme" olarak başlayan hareket 20.yy.'ın başında "Türkçeleşme" olarak kendisini göstermiştir. Bütün bu sadeleşme ve Türkçeleşme çabalarına rağmen Cumhuriyet devrine gelindiğinde istenilen seviyeye ulaşılamamıştır. Kullanılan yazı dili yine halkın kolayca anlayabileceği bir biçimde değildir. Türk dilinin tarihi ve sosyal gelişmesi içinde normal görünen bu duruma, Atatürk dil inkılabı ile son vermiş, yazı dili ile konuşma dili arasındaki farkın mümkün mertebe kapatılmasını sağlamıştır.

Tanzimat devrinden bu yana gelişen şartların yerinde bir değerlendirmesini yapan Atatürk, millî bir dilin yaratılması için gerekli olan kolay ve pratik bir alfabenin kabulü ile dil inkılabının ön hazırlığını yapmış, dil konusundaki çalışmaları hızlandırmıştır.

B- 1928 YILINDAN ÖNCEKİ ALFABE KONUSUNDA ISLAH VE DEĞİŞTİRME DENEMELERİ

Tanzimat döneminde Osmanlıcaya karşı doğan tepki, kullanılan alfabe sistemine de tepkiyi beraberinde getirmiştir. Türklerin Arap alfabesini kullanması Anadolu Türkçesinde 13.yy.'a, Doğu Türkçesinde 11.yy'a kadar gider. Arap alfabesinin kullanılması ve İslamiyetin kabulü ile başlayan Arapça ve Farsça kelimelerin dilimizi doldurması sadeleşme akımını doğurduğu gibi kullanılan alfabe sistemine de suçu yüklenmiş, muhalif görüşleri doğurmuştur. "Dil" sorunu okur-yazar sorunu olarak yansıtılmış, daha Tanzimat döneminde Volney, Baron de Tott gibi ecnebler tarafından Arap harflerinin cahilliğe kesin etkisi olduğu görüşleri ortaya atılmıştır.²²

Yine bu dönemde (12 Mayıs 1862) ilk defa alfabe konusuna, devrin aydınlarından Ayıntablı Mehmet Münif Paşa tarafından "Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye"deki konferansta temas edilmiştir. Alfabe konusunda diğer bir girişim de Azerî Türklerinden Ahundzâde-Feth Ali tarafından 1863 yılında yapılmıştır. Müslüman Türkler arasında kullanılan yazı sisteminin güçlüğünden dolayı, kendisinin geliştirdiği yeni bir yazı sistemini Osmanlı hükümetine teklif etmiştir.²³ Ahundzâde'nin teklifi "Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye"de incelendikten sonra takdir edilmekle beraber kabul edilmemiştir.²⁴

²² Niyazi Berkes, a.g.e., s. 259.

²³ Fevziye Abdullah Tansel, "Arap Harflerinin Islahı, Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri (1862-1884)", *Bellekten*, cilt 17, s. 66, Ankara 1953, s. 224.

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. F.A.Tansel, a.g.m., s.224; M.Şakir Ülkütaşır, *Atatürk ve Harf Devrimi* (2.baskı), Ankara 1981, s.17-22; Sami N.Özerdim, *Yazı Devriminin Öyküsü* (2.baskı), Ankara 1978, s.12-14.

Böylece Arap alfabesinin ıslah edilmesi konusu üzerinde çeşitli düşünceler ve tartışmalar başlamıştır. Bunlardan birisi de Namık Kemal ile İran'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sefiri Melkum Han arasında cereyan etmiştir. Melkum Han alfabesinin değişikliğine taraftar iken Namık Kemal değişikliğe taraftar değildir. Namık Kemal ve Ebu Ziya, harflerin ıslah edilmesi ile sorunun çözüleceğini, okuma-yazma oranının artarak kültür seviyesinin yükseleceğini savunmuşlardır. Daha sonra dönemin gazetelerinden "Arap harflerini ıslah etmek mi" "alfabe sistemini değiştirmek mi" konuları detaylı olarak tartışılmaya başlanmıştır.

Arap harflerinin ıslahı konusunda tartışmalar devam ederken Tanzimat devri, "yazı da ilk defa reform yapıldığı, yani maliyede, adliyede ve iç idarenin her kesiminde standart yazı türünün (nesih) kullanılıp, bürokratik dilin nispeten sadeleştiği bir dönem" olmuştur.²⁵ Bu dönemde üç yüz yıldır kalıplaşan yazı kuralları bozulmuştur. ن , ک , پ , پ , چ , ج gibi Araplarda olmayan, Farsçada icat edilen harfler kullanılmaya başlanmıştır. İbrahim Şinasi, Ebuzziya Tevfik gibi yazarlar tarafından Arap harflerinin ıslahı teklif edilmiştir. Bunlara göre matbaa işlerinde kolaylık sağlanacağı düşünüülerek, 519 harf şekli 110 sayıya indirilmiştir.

II. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde alfabe konusu hâlâ gündemdedir. Bu tartışmalar, II. Meşrutiyetin ilanını müteakip, daha da alevlenmiş, bu arada, açıkça Latin alfabesinin teklifini yapanlar da olmuştur.²⁶

"Alfabenin ıslahı" konusunda tartışılan görüşleri şu şekilde gruplandırmak mümkündür:

1- *Islahatçılar*; bunlar, Türkçe seslilerin, Arap alfabesinde yazılamaması üzerine, sesliler yerine ا و ی harflerinin, گ د م yerine که ل د م (geldim): د ه yerine ده ه (deve); ک ی م ز ی yerine ک ی م ز ی (kırmızı) gibi yazılışların kullanılmasını teklif etmekteydiler. Bu görüşü savunanlar arasında Servet-i Fünun yazarları ve İsmail Suphi gelmektedir.

2- *Huruf-u Munfasıclar*; bunlar da Latin alfabesinde olduğu gibi harflerin tek tek, ayrı ayrı yazılmasını önermekteydiler. Huruf-u Munfasıclar arasında Dr. Milaslı İsmail Hakkı, Dr. (Prof) Necmettin Arif, Cihangirli M.Şinasi ve İsmail (Baltacıoğlu) gibi kişiler bulunmaktaydı.

²⁵ İlber Ortaylı, "Tarihsel ve Toplumsal Nedenleriyle Türk Harf Devrimi", *Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları*, 1923-1938, 14-16 Ocak 1977, İstanbul 1978, s. 408.

²⁶ M.Ş. Ülkütaşır, a.g.e., s. 22.

Gerek yapılan tartışmalardan gerekse 1914 yılında kurulan "İstılahat-ı İlmiye Encümeni" çalışmalarından da yazı konusuna bir açıklık ve çözüm getirilememiştir. Yine bu dönemde de Enver Paşa, Arap harflerinin ayrı ayrı yazılması ile yeni bir sistem geliştirerek kullanmaya sunmuşsa da savaş yıllarında işleri geciktirdiğinden ordudaki bu uygulamadan vazgeçilmiştir. "Enver Paşa Yazısı", "Ordu Elifbası" veya "Hatt-ı Cedid" adı verilen bu denemeye de ıslahatçıların çabalarından bir sonuç çıkınamıştır.

İslahatçılardan başka; Hüseyin Cahit (Yalçın), İcühât dergisi sahibi Dr. Abdullah Cevdet, gazeteci Celal Nuri (İleri) Kılıçzade Hakkı (Hürriyet-i Fikriye dergisinde) gibi şahıslar ise Türkçede Latin harflerinin kullanılmasının gerektiğini savunmaktadırlar.²⁷ Bu hareketlerin sebebi, modernleşme yoluna girişmiş Türk toplumunun pratik yazıya ihtiyacı olmasından ve aynı zamanda milliyetçilik akımlarının yaygınlık kazanmasıyla "Türk diline" uygun bir imla, yazı arayışından kaynaklanmıştır.

Büyük zaferden sonra, Türk toplumunun Cumhuriyeti kabul etmesiyle birlikte yeni devletin kültürel sorunları da tek tek ele alınmaya başlanmıştır. Alfabe konusu, Cumhuriyet döneminde ilk defa İzmir İktisat Kongresi'nde gündeme gelmiş, İzmirli Nazmi adında bir işçinin "Latin harflerinin kabulü" ile ilgili teklifi Maarifi ilgilendirdiği için reddedilmiştir.²⁸

Daha sonra konu 1924 yılında TBMM'de Şükrü Saraçoğlu tarafından gündeme getirilmiştir. Halkın okuma-yazma bilenlerinin ancak % 2 olduğunu bunun da sorumlusunun Arap alfabesi olduğunu savunan Saraçoğlu'nun teklifi de sonuçsuz kalmıştır.²⁹ Bu arada kültür alanındaki gelişmelerde peşpeşe devam etmektedir.

3 Mart 1924'de 430 sayılı "Tevhid-i Tedrisat Kanunu"nun kabulü ile öğretim tek elden Maarif Vekâleti'nce yürütülmeye başlanmıştır.³⁰ Öğretimde

²⁷ M.Ş. Ülkütaşır, a.g.e. s. 28; M.Ş. Ülkütaşır, "Harf inkılâbı ve Atatürk", *Türk Kültürü*, S. 85, Yıl VIII, Kasım 1969, s. 93-94.

²⁸ Geniş bilgi için bkz. Gündüz Ökçün, *Türkiye İktisat Kongresi*, 1923, İzmir, Haberler-Belgeler-Yorumlar, 3. baskı, Ankara 1981, s. 318. Kâzım Karabekir'in başkan olarak yaptığı konuşma metni, 5 Mart 1923 tarihli *Hakimiyet-i Milliye*, *Akit*, *Tanin*, *Akşam*, *İkdam* gibi gazetelerde yayınlanır. Buna karşı İ. Hakkı Kılıçzade, 'İcühât' dergisinde Kâzım Karabekir'e verdiği cevapta "Eğer Türksek Türk harsına muhtacız" demiştir (Kılıçzâde Hakkı, "İzmir Kongresi'nde Latin Harfleri", *İcühât*, 154 (1-6-1339); 155 (1-7-1339); 156 (1-8-1339)).

²⁹ M. Canpolat, a.g.m., s. 30; A.S. Levend, a.g.e., s. 394-395.

³⁰ Kanun ile ilgili olarak bkz. *TBMM Zabıt Cevdesi*, C. 7, İcümâ: 1, Devre: 2, s. 26-27; *Düstur*, 3. Tertüp, C. 5, s. 667.

birliğin sağlanması ile takip edilen kültür politikasının içinde "dil birliği"nin sağlanması için öteden beri savunulan Latin harflerinin kabulünün gerekliliği üzerinde düşünölmeye başlanmıştır. Uygulanan kültür programının doğrultusunda 26 Aralık 1925 tarihinde uluslararası takvim ve saatin kullanılması kabul edilmiş, Hicri takvimin yerini Milâdi takvim almıştır. Daha sonra 1926 yılında çıkarılan bir kanunla ticaret alanında Türkçe kullanılması öngörölmüştür.

Ticaret alanında, yine aksamaların önüne geçmek gerekçesiyle cuma günleri olan tatil, pazara alınmıştır. 1927 yılında çıkarılan bir kanunla da sokak adları Türkçeleştirilmiştir. Arkasından 20 Mayıs 1928 tarihinde Arap rakamları bırakılarak Latin rakamları kabul edilmiştir.

Latin esasına dayalı yeni alfabenin kabulüne doğru giden bütün bu gelişmeler gerçekte önceden plânlanmış olup, Atatürk'ün Türk toplumunu çağdaşlaşmaya hazırlama ve şartları değerlendirme gayretlerinden başka bir şey değildir. Nitekim daha 1919 yılından Erzurum Kongresi'nin yapıldığı sıralarda Mazhar Müfit Kansu'ya Latin harflerini kabul edeceğinden söz etmiştir.³¹ Aynı şekilde 1922 yılında Latin harflerinin kabulü imkânından söz ettiği, Halide Edip tarafından ifade edilmektedir.³² Bütün bunlar, Harf İnkulâbına doğru gidiş, safha safha şartları, dahası dini toplum olan Türk toplumunu "millet" toplumuna geçişi hazırlamaktadır. 1-2 Kasım 1922 tarihinde saltanaun, 3 Mart 1924 tarihinde halifelğin kaldırılması, 30 Kasım 1925'de Tekke ve Zâviyelerin kapatılması, 4 Kasım 1926'da Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girmesi lâikliğe doğru gidişin basamakları olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Nihayet, 10 Nisan 1928'de "Türk Devletinin Dini İslâm"dır" maddesinin kaldırılması (Kanun no: 1222) ile lâikliğin ilk adımı Anayasaya girmiştir.³³

Kurân dilinin Arapça olması dolayısıyla Arap alfabesinin kutsal olduğu ve değiştirilemeyeceği yargısı böylelikle ortadan kalkıyordu. Dinin devlet işlerinden ayrılması ile bazı ifrada kaçan dinî kurumlar yavaş yavaş sona erdi-

³¹ M. Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümine Kadar Atatürk'le Beraber*, TTK, Ankara 1966, 1. cilt, s. 131.

³² Halide Edip (Adivar), *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, (İstiklâl Savaşı Hauraları) Çan yay. İstanbul 1962, s. 264.

³³ Din maddesinin kaldırılmasından sonra, 5 Şubat 1937'de lâiklik esasî anayasaya alınır. *Düster*, 3. terip, C. 18, s. 107. Ayrıca yukarıda adı geçen yenilikler için topluca kaynak: Afet İnan, *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Ankara 1977, s. 136-203; Utkan Kocatürk, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi*, (1918-1938), Ankara 1983, s. 373-514.

ilmektedir. Latin harflerinin karşısında beliren engellerden birisi olan din unsuru ortadan kaldırılırken, diğer engel, 1926 yılında Bakü'de toplanan "Bakü Konferansı"nda ortadan kalkmıştır.³⁴ Yani bu konferansta Türkiye dışı Türklerinin Latin harflerini kabul etmesiyle dünya Türklüğü arasındaki irtibatın kopması tehlikesi böylece bertaraf edilmiştir. Yazıda birlik oluşturmak düşüncesi hakim olduğundan, Latin alfabesinin kabulü konusunda ortaya çıkan ayrılığın bir gerekçesi de Rusya'daki Türklerin de Arap harflerini kullanıyor olması ve Türkiye Latin harflerini kabul ederse arada kopukluk olacağı düşüncesidir.³⁵

Kısaca bahsedilen bütün bu gelişmelerin değerlendirmesini yapan, başka deyişle "kendi şahsiyetiyle yoğuran",³⁶ M.Kemal, Tanzimattan bu yana devam edegelen Arap harflerinin dilimiz için yetersizliği konusundaki tartışmalara son vermiş, yetiştiği kuşağın fikirlerine paralellik gösteren bir çizgide harf inkılabını gerçekleştirmiştir.

C-LATİN ESASINA DAYALI YENİ TÜRK HARFLERİNİN KABUL EDİLMESİ

Sovyetler Birliği'nde bulunan Türklerin 1926 yılında Latin harflerini kabul etmelerini takiben Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necatî, Latin harflerinin kabul edilmesinin siyasi yönden önem ve gereği üzerinde durmasından sonra hazırlıklar hızlanmış, 23 Mayıs 1928 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığında resmen bir dil encümeni kurulmuştur.³⁷ Görevi, Latin harflerini incelemek olan heyet, 26 Haziranda ilk toplantısını yapmış, Falih Rıfkı (Atay), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Ruşen Eşref (Ünaydın), Ahmet Cevat (Emre), Ragıp Hulusi (Özdem), Fazıl Ahmet (Aykaç), Mehmet Emin (Erişirgil), İhsan Sungu ve İbrahim Grantay'dan meydana gelmiştir.³⁸ Bu üyelerden İbrahim Grantay'ın kaleme aldığı Alfabe Raporu İstanbul

³⁴ Halide Edip Adivar, *Türkiye'de Şark, Garp ve Amerikan Tesirleri*, İstanbul 1956, s. 159.

³⁵ Sovyetlerdeki Türk boyları arasında, 1926'da kabul edilen 1928'de uygulamaya konulan Latin harfleri daha sonra 1938'den itibaren 'Kiril Alfabesi'ne çevrilir. Geniş bilgi için bkz. Saadet Çağtay, "Dilimiz Üzerine Düşünceler", *Türk Kültürü*, S. 183. Yıl XVI, Ocak 1978, s. 145-153.

³⁶ERCÜMEND KURAN, *Atatürkçülük Üzerine Denemeler*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1981, s. 67.

³⁷ M.Ş. Ülkütaşır, *Atatürk ve Harf...*, s. 60; Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK, 2. baskı, Ankara 1984, s. 276.

³⁸ *Türk Dil Kurumunun Ana Tüzüğü, Çalışma Programı ve İç Tüzüğü*, TDK, Ankara 1943, s. 11.

konuşma dilini esas alıyor ve tek harfli yazı sistemine dayanıyordu. Avrupa dillerindeki gibi *ch*, *sch*, *tsch* gibi harfler yerine tek ç, ş, t gibi harfler alınmış, Arap imlasındaki ك (kef), ق (kaf), ط (t), ظ (zı), ز (zel) gibi ikili kullanımlar yerine tek harfler tercih edilmiştir. Bunlardan başka Latin harflerini tamamiyle taklit etmekten ayrılan millî alfabe özelliğini kazandıran c, ç, s, j, ğ, gibi harfler Türkçenin ihtiyacı göz önünde tutularak hazırlanmıştır.

Hazırlanan alfabe raporunun pek çok kimse tarafından, hattâ heyetin içinde bulunanlar tarafından da en az 5-6 yıl içinde tamamen kullanılır hale geleceğine inanılmaktaydı. Atatürk'ün konuyla yakından ilgilenmesi³⁹ inkılabının üç ay gibi kısa bir zaman içinde⁴⁰ tamamlanmasını isteyerek bu yoldaki yönlendirmesi sonucu encümenin hazırladığı rapor kısa bir süre içinde kanunlaşmıştır.

M.Kemal dil encümeninin çalışmalarından bir sonuç aldıktan sonra 8-9 Ağustos akşamı Sarayburnu'nda yaptığı konuşmasıyla Türk halkına bundan böyle, yeni alfabenin kullanılacağını duyurmuştur. (Sarayburnu'nda davetli olduğu düğün merasimini bir süre izledikten sonra ufak birkaç not almış ve bu notları bir vatandaşa okutmak istemiş;)

"Vatandaşlar, bu notların asıl hakiki Türk kelimeleri, Türk harfleriyle yazılmıştır. Kardeşiniz bunu derhal okumağa teşebbüs etti, biraz çalıştıktan sonra birdenbire okuyamadı. Şüphesiz okuyabilir. İsterim ki bunu hepimiz beş on gün içinde öğrenesiniz.

Arkadaşlar, bizim ahenktar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarınızı demir çerçeve içinde bulundurarak, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak bunu anlamak mecburiyetündesiniz. Anladığınızı asarına yakın zamanda bütün kâinat şahit olacaktır. Buna katiyete eminim.

... Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Vatandaşa, kadına, erkeğe hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik

³⁹ Yeni alfabenin kabulü için yapılan çalışmalar esnasında, 8 Ağustos 1928 akşamı Sarayburnu'nda yaptığı konuşma sırasında yeni Türk harflerinin kabul edileceğini müjdelerken orada karladığı yazıyı, Falih Rıfkı Atatürk'ün yazdığı Latin harfleriyle ilk yazı olduğunu ve Şişli İnkılâp Müzesi'nde bulunduğunu söylemekteyse de tarih itibarıyla 4-5 Ağustos 1928'de İsmet İnönü'ye yazdığı mektup daha öncedir ve ilk olarak Latin harfleriyle yazdığı vesika adı geçen mektup olmalıdır. Bunun için bkz. Ek-1.

⁴⁰ F.R. Atay, a.g.e., s. 440.

vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki bir milletin bir heyet-i içtimaiyenin yüzde onu okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmez nevidendir. Bundan insan olanlar utanmak lazımdır... Milletimiz yazısı ile, kafasıyla bütün alem-i medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir."⁴¹

Bu konuşmasının ertesinde M. Kemal bizzat kendisi yeni alfabenin öğretilmesi için yurt gezilerine çıkmış, Tekirdağ, Bursa, Çanakkale, Sinop, Samsun, Amasya ve Sivas illerinde halka yeni yazıyı öğretmeye başlamıştır.⁴² Ayrıca M.Kemal'in müjdelediği gün 9 Ağustos'ta yeni harflerin kanunen kabulü olan 1 Kasım'a kadar geçen zaman içinde yeni harflerle denemeler döneminin gazete, dergi vb. basım hayatında yapılmış, tartışmaları devam etmiştir.⁴³

1 Kasım 1928 tarihinde TBMM'nin üçüncü dönem ikinci toplanma yalını açarken, M.Kemal, yaptığı konuşmasında"

Türk tarihinde değil, bütün insanlık tarihinde mümtaz bir sima kalacaktır"⁴⁴ diyerek meclisi onore etmiştir.

Meclisin konuyu görüşmesiyle, dil, heyetinin hazırladığı yeni Türk harfleri kabul edilmiştir.⁴⁵

Kanunun kabulünden itibaren yeni Türk harflerinin kullanılması öngörülüyor ve Haziran 1929'dan itibaren de Arap harflerinin kullanılması yasaklanıyordu. Yeni harflerin öğrenilmesi için yurt çapında okuma-yazma seferberliğine başlanmış ve Baş Muallimi M. Kemal olmak üzere *Millet Mektepleri*, açılmıştır. 1 Ocak 1929'da açılan 16-45 yaş arası yurttaşların katılabileceği belirlenen bu okullardan 1 yıl içinde 1 milyona yakın kişi okuma-yazma

⁴¹ A.S.D., C. II, s. 251-253.

⁴² Yurt gezileri hakkında geniş bilgi için bkz. M. Ş. Ülkütaşır, a.g.e., s. 90-121.

⁴³ Bunun için birkaç örnek, TTK'nca düzenlenen; *Yazı Devriminin 50. Yılı Sevgisi*, TTK, Ankara 1979, yayında bulunabilir.

⁴⁴ A.S.D., C. I, s. 359.

⁴⁵ Yeni alfabe, "*Türk Harfleri*" unvanı ve hukuku şeklinde 1353 sayılı Kanunun 1.maddesinde adlandırılır. Böyle bir adlandırma Türk milletinin bu harfleri kolayca benimsemesine yardımcı olmuştur. Kanunun "esbâb-ı mucibesinde"nde Arap alfabesinin Türkçeye uymadığı, sesli harflerin yazılmasında sorun çıktığı ve milli dilimizi yazmada Latin esaslı Türk harflerinin yegane olduğu belirtilir. *TBMM Zabıt Ceridesi*, C.5, 1.İnkikad, 3.devre, 1928, s.9 vd.

öğrenmiştir.⁴⁶ 1927 yılında okuma-yazma bilmeyenlerin oranı % 91,8, yani okuma-yazma bilenler nüfusun % 10'un altındadır.⁴⁷ Yeni alfabenin gerek öğrenme kolaylığı gerekse yurt çapında başlaulan seferberliğin etkisiyle hızla başarıya doğru gitmesi harf inkılabının istenilen sonucu verdiğini, göstermektedir. Ayrıca geniş çaplı ve önemli bir tepki ile karşılaşmaması ile de başarı artmış ve çabuklaşmıştır. Bir başka faktör ise, hiç okuma-yazması olmayan yetişkin bir yurttaşın ilk olarak bu yeni harflerle okuma-yazmayı öğrenmesidir. Çünkü; Arap alfabesi ile okuyup yazan bir vatandaşın ikinci kez başka bir alfabeği öğrenmesi ve benimsemesi, güç ve geç olacaktır.

Latin aslından, Türk dilinin fonetik özelliklerine göre hazırlanan yeni alfabenin resmen kabul edilmesi ile yıllardır süren "harf ve imlâ meselesi" köklü bir çözüme ulaşmıştır. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin takip ettiği siyasal amaçlı kültür politikasının yönü böylece tayin edilmiştir. Milli dilin yaratılması için gerekli olan başlıca araç alfabenin, millileştirilmesi beraberindeki pek çok konunun çözümünü sağlamış, alfabe değişikliği ile bazı kültürel ve sosyal konularda gelişmeler görülmüştür. Bu konuları şu şekilde maddeleyebiliriz;

- a- Türkçenin benliğini bulabilmesi için fonetiğine uygun bir sistem geliştirilmiştir.
- b- Okuma-yazmada öğrenme kolaylığından kaynaklanan okur-yazar oranının yükselmesi ve eğitimde birliğin sağlanması gerçekleştirilmiştir.
- c- Yaygın olan bir görüş "Türk dilindeki yabancı kelimelerin atılmasıyla Türk dili milli bir karakter kazanacaktır", şeklindedir. Türk dilindeki Arap alfabesinin kullanımdan çekilmesiyle bu kelimelerin atılması daha kolay olacaktır. Arap ve Fars kelimelerinden kurtulmak Türkçenin benliğine kavuşmak yolundaki ilk adım olan -Kur'an dilinin Arapça olması dolayısıyla- Arap alfabesinin kutsal olduğu yolundaki inançları silmeyi başarmıştır.

⁴⁶ M.Ş. Ülkütaşır, a.g.e., s. 69; Cahit Kavcar, "Atatürk'ün Dil ve Edebiyat Konusundaki Görüşleri", *Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu*, A.Ü. Eğitim Fak. Yay. (9-10 Nisan 1981) Ankara 1981, s. 161.

⁴⁷ Salim Neysari, "Türkiye'de Alfabenin Değişimi VXXX İstidlal ve Neticeleri", *Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi, Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği (RCD) Semineri Tebliğleri* (9-10 Kasım 1976)-Türk İnkılap Tarihi Enst. Yay. No: 12, Ankara 1972, (s. 107-110), s. 107.

d- "Çağdaşlaşmak" veya "medenileşmek" deyimleri ile kastedilen baulaşmak hareketinin bir parçası olarak Latin asıllı alfabenin alınmasıyla çağdaşlaşmak hareketinin büyük bir oranda işlenmesi sağlanmıştır.

e- Türk kültürünü alfabe nedeniyle Arap-İslâm uygarlığına bağımlı kalmaktan kurtarıp, İslâmiyet öncesi Türklük hakkında bilgi edinilerek "Umumî Türk Medeniyet"i hakkında sağlıklı bir sentez yapılabilmesini sağlamıştır.

f- Dini devlet sisteminden, millî, lâik devlet sistemine geçişi kolaylaştırmış, aynı zamanda doğu kültürleri ile olan bağlantıyı kısmen de olsa aralamıştır.

Alfabe değişikliği, bütün bunların yanında "Dil İnkılâbı"na doğru gidişi belirlemiş ve hızlandırmış, çağın gereklerine uygun bir dilin yaratılması için ön hazırlık teşkil etmiştir.

EK - I*

Dolma Bağça: 4-5/8/1928

YENİ HARFLARLA

İSMET E

Sevghili, kıymetli kardaşım,

Mektubunızı büyük zevk-le okudum. Çok mütehassis ve müstefid oldum. Temas ettiğiniz ve intac etmekte olduğunuz işler hakkında verdighiniz izahat ne kadar tatminkhardır.

Büyük politika yapmak isteyen yeni fransis sefiri, herşeyden ewel, cenub hududımıza karşı yapılmakta olan münasibetsizliklere nihayet verdir mılı-dir.

Yeni elifbamızın kat'i şeklini tesbit hususunda, burada bulunan komisyon âzasi-le mutabık kaldık. Benim ta'dil ettiğim noktaları hüsn-ü telakki ettüler.

Muhabbet ve hasretlerimin size pek azını iblağ edebilecek bu mektubum eminim ki yeni türk harflarının, lisan ve lehcemizi, tamamen ifadeye khafi geldiği hakkında-ki fikrinizi te'yid idecekdir. Muhabbet, hasret, iştiyak temennî-i muvaffakiyyat.

G.M. Kemal

---

* Cumhuriyet gazetesi, 10 Ağustos 1965, sayfa 1.